

*Сергій Карлашов,
Юлія Веретельникова
(Харків, Україна)*

ДИТЯЧА ОБДАРОВАНІСТЬ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВЧЕНИХ РІЗНИХ КРАЇН

На початку 20 століття в Росії почалась проводилась велика робота з проблеми обдарованості дітей: розроблялися і застосовувалися різні методи діагностики дітей, проводилася розробка діагностичних тестів, тести удосконалилися і адаптувалися до російських шкіл. Ця робота проводилася в співробітництві з американськими та європейськими дослідниками.

При розгляді питання виховання і навчання обдарованих дітей сучасна російська педагогічна наука звертається до спадщини російських вчених - педологів і психологів минулого століття, таких як, А.Б.Залкінд, П.П. Блонської, К.Н.Корнілов, М.Я.Басов, В.М.Бехтерев, Л.С. Виготський, А.Ф.Лазурский, Г. І. Россолімо, М.С. Берштейн, та ін.

Відзначмо той факт, що на початку 20 століття в Росії існувала комплексна наука педологія, що займається цілісним, синтетичним вивченням дитини. З розробок російських вчених найбільшу популярність у світі одержала концепція дитячої обдарованості Г.І.Россолімо. Розроблена ним система комплексної психологічної діагностики, за допомогою якої можна аналізувати індивідуальні особливості психічних процесів, таких як увага, воля, точність і міцність сприйнятливості, зорову пам'ять, пам'ять на мову, на числа, осмислення, комбінаторні здібності, тямущість, уяву і спостережливість, відповідали його поданням про розумової обдарованості дитини. У школах вчителями-педологами проводилося тестування, метою якого був аналіз, класифікація, опис і пояснення різних типів дітей: з високим IQ, нестигаючих в школі і психологічно нерозвинених. Як вказував П. П. Блонський, в школах при тестуванні дітей широко використовувалися тести А.Біне в редакції Л. Термена, перекладені і адаптовані П. Соколовим для вимірювання розумових здібностей школярів. Під розумовим розвитком П. Соколов розумів вроджені

обдарування дітей та їх розвиток, мінливий залежно від віку і сприятливих умов середовища - сімейної, шкільної та громадської. У 1928 році в російських школах стали застосовуватися нові форми тестування - так звана «Вимірювальна шкала розуму» А. Болтунова. Дослідник М. Ю. Сиркін, проводячи тестування, виділив лінійну і стабільну в часовому відношенні зв'язок між результатами тестування і особливостями мовного розвитку дитини. Ознаки соціального статусу тестованого, встановлені у свій час А. Біне, і експериментально підтверджені М. Ю. Сиркіним, підкреслювали існування інтелектуальних відмінностей між шарами і класами, існуючими в суспільстві. Ці відмінності, безумовно, позначалися на результатах тестування: більш високі бали отримували найбільш підготовлені діти із заможних і благополучних сімей. Найбільш повну оцінку обдарованості дитини все ж давала система тестів Г. І. Россолімо, оскільки в ній зображувалися як сильні, так і слабкі сторони особистості. Пізніше цей синтетичний спосіб дослідження особистості дитини став широко застосовуватися в практиці діагностування в США.

Вивчивши основні фізичні, фізіологічні, психічні та соціальні особливості кожної з груп дітей у школі, педологи зробили висновок про те, що між цими групами існує ряд перехідних форм, а також, що для кожної групи необхідний індивідуалізований підхід: створення необхідного обладнання, спеціалізованих шкіл, спеціально підготовлених педагогічних кадрів. Прихильником створення спеціальних шкіл для обдарованих дітей був В. М. Екземплярській. Він стверджував: «Треба дати обдарованим дітям можливість розкрити всі свої духовні сили, які зараз у звичайних школах залишаються у них невикористаними».

Диференціації навчання учнів розглядалися як необхідна умова розвитку індивідуальних здібностей кожної дитини, як необхідний засіб раціоналізації й оптимізації навчального процесу. За теорією П. П. Блонського, кожна дитина має «індивідуальну формулу розвитку», свій педологічний вік, який може не збігатися з середньостатистичним віком дитини. Він виділяв три стабільні

групи дітей: талановиті діти, діти з середнім рівнем розвитку і дітей з повільним розвитком, які в силу своїх розумових здібностей можуть просуватися в навчанні іншим темпом. П. П. Блонський аж ніяк не вважав, що «талант себе завжди проявить», доводячи при цьому, що з усіх типів дітей якраз саме «талановиті діти особливо чуйні до всіх несприятливих умов». Тому він вважав найбільш оптимальним варіантом розподіл учнів по однорідних групах, що б дозволило створити необхідні умови для розвитку розумових здібностей дітей. Це розділення має актуальне значення також і для формування та особистісних властивостей обдарованої дитини, його характеру. Зарозумілість обдарованих дітей пропадає, коли вони потрапляють в середу подібних собі дітей, а діти з середнім рівнем розвитку, що потрапили в збагачену середу навчання, стають «більш живими, балакучими і діяльними». При цьому П.П. Блонський вважав, що такий поділ дітей на «здібних» і «нездібних» є умовним, оскільки не було визначено саме поняття розумових здібностей дітей та їх конкретний зміст. Він підкреслював, що у розглянутий період дана проблема ще вивчена дуже слабо, оскільки наявні в наявності методи діагностики не стільки вимірювали рівень розумового розвитку дітей, скільки виявляли ступінь володіння учнями конкретними знаннями, вміннями та навичками. З цих причин диференційоване навчання з поділом на однорідні групи учнів фактично здійснювалося за показником їх успішності. Тим не менш, дану форму диференціації навчання П.П. Блонський активно підтримував і пропагував до застосування.

У ході тестування учнів була виявлена велика група погано встигаючих у навчанні дітей, яких умовно назвали «важкими» дітьми. Основна увага вчених була зосереджена на їх вивченні, що і з'явилося помилкою вчених, оскільки в суспільстві «будівників комунізму», в принципі, не могло бути «важких» дітей. У 1936 році була прийнята постанова, яка піддавала різкій критиці педологію, як науку, а також припинення використання педологами в школах методів обстеження розумових здібностей дітей, зарахування за результатами проведеного тестування учнів в розряд розумово неповноцінних, «важких»

дітей і визначення їх у спеціальні школи. Таким чином, були зупинені всі дослідження в області обдарованості і на 50 років заморожена розробка конкретних методів діагностики інтелектуального потенціалу обдарованих і талановитих дітей. З лексику педагогів і психологів зникли виразу «талант», «обдарована дитина», «дитяча обдарованість», «обдаровані й талановиті діти». І тільки наприкінці 80-х років 20 століття дослідження дитячої обдарованості в Росії поновилися, хоча вони стали відрізнятися від системи наукових досліджень, що проводилися у світовій практиці.

Дослідження психологів перемістилися у напрямок дослідження задатків і здібностей дитини, проблема дитячої обдарованості стала розглядатися в руслі психології потреби. Роботи В. Дружиніна, А. Лазурского, А. Матюшкіна, С. Бірюкова та ін. Були присвячені розгляду поняття дитячої розумової здібності, дитячої обдарованості, виявленню обдарованих дітей, особливостям роботи з ними, психологічним проблемам обдарованих дітей. У 2000 році в Росії була затверджена програма «Обдаровані діти» і прийнята «Робоча концепція обдарованості». У її розробці взяли участь видатні російські вчені: Ю. Д. Бабаєва, Д. Б. Богоявленська, В. Н. Дружинін, А. В. Брушлинський, І. І. Ільясов та ін. Цей авторський колектив психологів дещо по-іншому глянув на дитячу обдарованість. Обдарованість пояснюється як системна якість, що характеризує психіку дитини в цілому. При такому підході саме особистість дитини веде за собою розвиток здібностей. Тому пріоритетним стає виховання особистості дитини, її спрямованості, вироблення у неї системи цінностей, розвиток мотивації. Одним із головних принципів є дбайливе ставлення до обдарованій дитині, розуміння проблем і труднощів, які несе з собою його обдарованість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєва Ю.Д. Динамическая теория одаренности / Ю.Д.Бабаєва // Основные современные концепции творчества и одаренности / Под ред. Д.Б.Богоявленской. - М., 1997.
2. Брюно Ж. и др. Одаренные дети: психолого-педагогические исследования и практика / Ж.Брюно и др. // Психологический журнал. - 1995.

3. Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н.Дружинин. - СПб.: Питер, 1999.

4. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М.Матюшкин // Вопросы психологии. - 1989.